

**ДОКУМЕНТ ЗА ВОСПОСТАВУВАЊЕ НА ДОЛГОРОЧНИ
СТРАТЕШКИ ТРАНСНАЦИОНАЛНИ ПАРТНЕРСТВА ПОМЕЃУ
РАЗЛИЧНИ СОЦИО-ЕКОНОМСКИ ПАРТНЕРИ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ
НА КВАЛИТЕТОТ НА ПРЕДУЧИЛИШНОТО ОБРАЗОВАНИЕ ВО
ОПШТИНИТЕ ЛУДБРЕГ, ПАЗАРЏИК И КОЧАНИ**

ИНТЕЛЕКУАЛЕН РЕЗУЛТАТ 02

WWW.ECOGARDENS.EU

Содржина

1. Вовед	3
2. Актуелна состојба во образовниот сектор во трите општини учеснички во проектот 4	
2.1. Преглед на образовниот систем во Лудбрег, Хрватска	4
2.1.1. Образовниот систем во Хрватска	4
2.1.2. Образованието во Лудбрег	5
2.1.3. Потенцијални слабости:.....	8
2.2. Преглед на образовниот систем во пазарцик, Бугарија	8
2.2.1. Образовниот систем во бугарија.....	8
2.2.3. Потенцијални слабости:.....	12
2.3. Преглед на образовниот систем во Кочани, Северна Македонија	12
2.3.1. Образовниот систем во Северна Македонија.....	12
2.3.2. Образовниот систем во Кочани	15
2.3.3. Потенцијални слабости:.....	18
3. Принципи и вредности на соработката помеѓу државите	18
4. Мисија, визија и главни цели.....	19
5. Клучни партнери, предизвици и мерки.....	20
5.1. Клучни партнери:	20
5.2. Предизвици.....	20
5.3. Потенцијални активности/мерки	20
6. Акциски план.....	21
7. Финансирање на активностите	28

1. Вовед

Проектот „ЕКО-КИДС - Еко-градини во нашите детски градинки“, финансиран од ЕРАЗМУС + програмата се спроведува во три европски општини: Лудбрег, Кочани и Пазарцик, за период од 24 месеци, од ноември 2018 до октомври 2020 година, според договор бр. 2018- 1- HR01-КА201-047502.

Краток контекст: значителен процент од дневно создаденото количество цврст отпад може да се користи повторно со многу мали напори, но за жал, тој продолжува да и штети на нашата животна средина. Ова е причината зошто потребата од итни активности во сферата на селекција и рециклирање на отпадот се клучен предуслов за да се обезбеди долг живот на нашата планета. Децата во градинките се идеална целна група за да им се претстави начин како да ја намалиме стапката на CO₂ на Земјата и да ѝ помогне на природата.

Проект: Проектот ЕКО-КИДС ги учи малите деца за еколошките предизвици со кои се соочува светот денес и им покажува како преку проект за рециклирање и управување со отпад, тие можат да помогнат во решавањето на овие предизвици со компостирање на отпад од храна кој што откако ќе се направи, ќе се користи за одгледување овошје, зеленчук и цвеќиња во градините на нивните училишта.

Спроведувањето на проектните активности доведува до воспоставување на стратешко партнерство помеѓу различни организации (локални јавни тела, градинки и граѓански сектор) собрани заедно за да дадат свој придонес за подобрување на квалитетот на раното детско образование. Следејќи ги новите трендови и добри практики за предучилишно образование, а исто така и достапните технологии, се чини дека најдобриот пристап е УЧЕЊЕ ПРЕКУ ПРАВЕЊЕ, кога децата можат самите да го прават тоа што треба да го научат.

Основната цел на овој проект е да се развие концепт, соодветен на возраста на децата, за да ги научи децата од предучилишна возраст за селекција и рециклирање на голем дел од отпадот што секојдневно го произведуваат и подобрување на квалитетот на работата. Ова се постигнува со зголемување на компетенциите и вештините на воспитно-образовниот кадар во градинките за развој на сопствен пристап кон важноста на селекција и рециклирање на отпадот, како основен концепт за да им се помогне да ги охрабрат децата од предучилишна возраст да преземаат свои пилот-проекти, особено во користењето и промовирањето на компостирање и производство на еко-производи.

Партнерството опфаќа различни видови на организации: Локална самоуправа на град Лудбрег (ХР), јавно комунално претпријатие Водовод (МК), три детски градинки „Радост“ (ХР), „Павлина Велјанова“ (МК) и „Радост“ (БГ) и две НВО, ЛАГ (МК) и ЦСЕГ (БГ) и една претприемачка компанија Луцера доо (ХР).

Земајќи ги предвид целите на проектот и проектните активности, целта на овој документ ќе биде да се воспостави основа за стратешка соработка и транснационално партнерство во областа на образованието помеѓу општините Лудбрег, Кочани и Пазарцик со вклучување на претставници на локалниот, образовниот, и граѓанскиот сектор.

Образованието е клучен елемент за социјалниот и економскиот живот на општеството. Силата на квалитетно образование дава резултати на две нивоа: 1) нивото на личен развој на граѓаните и 2) нивото на развој на општеството.

На индивидуално ниво, образованието им овозможува на луѓето да стекнат знаења, вештини и да формираат пристап за критичко размислување и со тоа да направат избор во насока на подобрување на нивниот квалитет на живот.

Поддршката на Европската комисија за изготвување на овој документ не претставува согласување со содржината на истиот, што ги рефлектира ставовите само на авторите, а Комисијата не може да биде одговорна за каква било употреба што може да се направи со информациите содржани во нив.

На социјално ниво, образованието е стратешки сектор кој влијае на целокупниот развој на заедницата. Всушност, образованието е од стратешко значење за развојот на општеството во рамките на една општина / регион.

Образовните наставни програми за деца од 3 до 6 години во Бугарија, Хрватска и Северна Македонија се идентични во голема мерка, но акцентот на тековниот проект ќе биде посветен на: ИКТ во наставата, локалното управување и граѓанскиот сектор, управување со отпад, заштита на животната средина и иницијативи за чиста животна средина. Процесот на стратешко планирање има за цел заеднички да дефинира визија за иднината, да постави приоритети, да претстави можни активности и ресурси во трите региони и да обезбеди советниците, градоначалниците, претставниците на училиштата, претставниците на граѓанското општество и другите заинтересирани страни кои се вклучени во овој процес да ја поддржат реализацијата на заедничките цели на проектот „ЕКО-КИДС - Еко-градини во нашите детски градинки“, финансиран од програмата Еразмус +. Стратегијата содржи визија за развој на стратешкото партнерство помеѓу образовните чинители од трите држави учеснички, главни принципи за спроведување на стратегијата, како и стратешките приоритети и мерки за постигнување на идентификуваната визија. Стратегијата ги поставува приоритетите и мерките што може да ги преземат засегнатите страни со дефинирање на некои можни активности и иницијативи за идна соработка.

2. Актуелна состојба во образовниот сектор во трите општини учеснички во проектот

2.1. Преглед на образовниот систем во Лудбрег, Хрватска

2.1.1. Образовниот систем во Хрватска

Осумгодишното основно образование во Република Хрватска е задолжително и бесплатно за сите деца на возраст од шест до петнаесет години. Ова се однесува на сите деца со постојан престој во Република Хрватска, без оглед на нивното државјанство.

Постојат три сегменти на основно образование. Задолжително основно образование кое се спроведува во редовни основни училишта и посебни установи за ученици со потешкотии во развојот, уметничко образование во склоп на основното образование (музичко и танцово училиште) и основно образование за возрасни кое се спроведува во редовните училишта и специјализирани институции. Основното музичко образование се спроведува и во одредени редовни основни училишта, како посебна образовна програма.

Ориентираноста на државата и националната образовна политика кон создавање и развој на општество засновано на знаење се содржи во документот насловен како „План за развој на секторот на образованието за 2005 - 2010 година“, кој е усвоен од Владата на Република Хрватска на 9 јуни 2005 година.

Промените се започнати на сите нивоа на образовниот систем. Основната цел на промената е подобрување на квалитетот и унапредување на образовниот систем на сите нивоа.

Хрватскиот национален образовен стандард е создаден како основа за промени во наставната програма и методите за работа во системот за основно образование со цел развој на „училиште прилагодено на учениците“. Целта на промените е намалување на обемот на наставни содржини со отстранување на непотребни образовни содржини, воведување на современи наставни методи засновани на истражувања и индивидуални и групни активности и применливи знаења и вештини.

Средното образование е обезбедено за сите, по завршување на основното образование, под еднакви услови и врз основа на индивидуалните способности, можности за стекнување знаење и компетентност потребна за влез на пазарот на трудот и продолжување на понатамошно образование во високообразовните институции.

Средното образование го обезбедуваат средните училишта и други правни лица и вклучува различни видови и форми на настава, образование, квалификации и обуки што се спроведуваат според одредбите на Законот за основно и средно образование (Службен весник на Република Хрватска, 87/2008, 86/2009, 92/2010, 105/2010, 90/2011, 16/2012, 86/2012, 94/2013 и 152/2014).

Програмите за средно училиште се следниве:

- гимназиски и уметнички програми;
- четиригодишни стручни програми;
- програми за стекнување на ниско ниво на стручно образование (тригодишни и двегодишни);
- програми за преквалификација и стучно оспособување.

Средните училишта, во зависност од видот на програмата што ја нудат, се следниве:

- гимназии;
- стручни или трговски училишта;
- уметнички училишта.

Гимназиите ги подготвуваат учениците за понатамошно образование во високообразовните институции, стручните училишта ги подготвуваат учениците да влезат на пазарот на трудот или да им овозможат опција за континуирано образование на високообразовни институции, а во уметничките училишта се стекнуваат со знаење, развиваат вештини, способности и креативност во различни уметнички области.

2.1.2. Образованието во Лудбрег

Предучилишното образование во Лудбрег е достапно во три градинки кои имаат капацитет за триста деца од областа на општина Лудбрег.

Градинката „Радост“ - Лудбрег има пет групи основни програми и една група на предучилишни програми. Градинката е во сопственост на единицата на локалната самоуправа на градот Лудбрег. Во моментот има вкупно 18 вработени, 13 во нега и образование и 5 на други работни места. Просечниот број на деца годишно во сите програми е 140.

Во рамките на редовната примарна програма, децата посетуваат програми за учење англиски и германски јазик, спроведени од образовани наставници со програма одобрена од Министерството за наука и образование. Деца кои сакаат можат да присуствуваат на програма за верско образование на католички катехизам предводена од наставници со завршен канонски мандат, заверен од надлежното министерство.

Предучилишната програма за постари деца е дел од редовната програма, а попладне се одржува пократката предучилишна програма за деца кои не се во градинка. Родителите имаат можност да започнат со адаптивна игрална каде што ќе го носат детето пред да го запишат во градинка, така што детето може лесно да се прилагоди, а родителот да знае за начинот на кој функционира градинката.

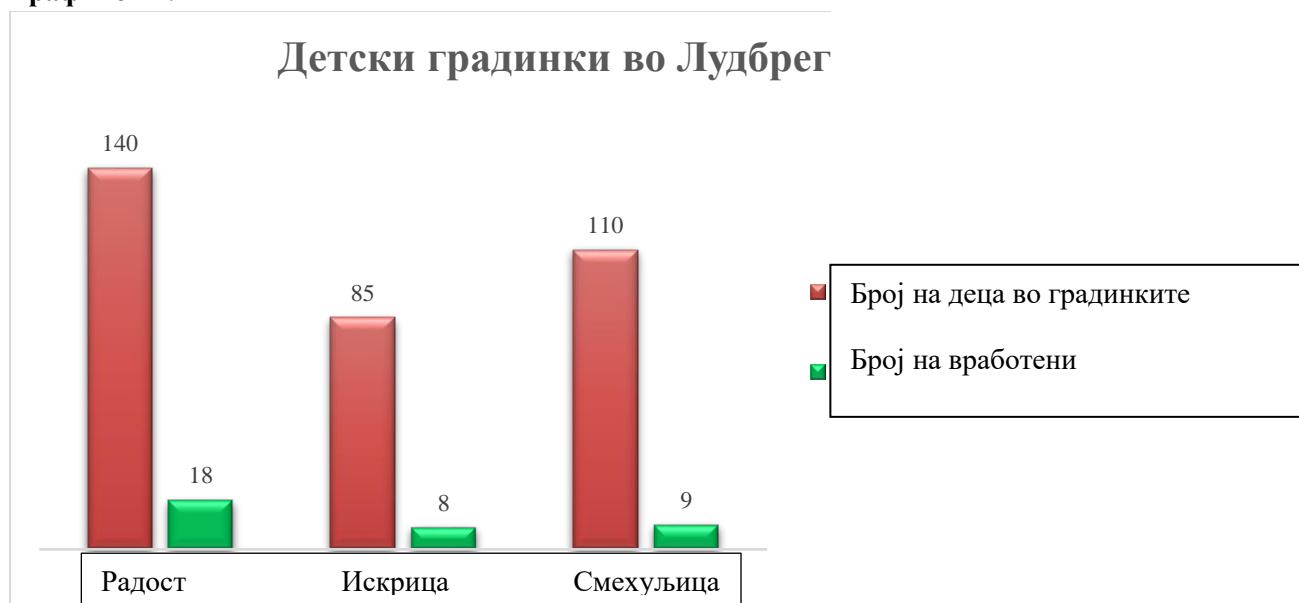
Децата со посебни потреби и децата од националните малцинства се интегрирани во групи, а помошта при работа со нив ја обезбедува психолог.

Градинката учествува во сите манифестации на нашиот град и соработува со здруженија, институции и организации на различни проекти, со цел да ги вклучи децата во животот и работата на нивната непосредна околина.

Градинката „Искрица“ ја посетуваат максимум 85 деца. Во оваа градинка има осум вработени. Градинката изведува примарна сеопфатна програма за предучилишно образование и од кратки програми спроведува програма за рано учење на англиски јазик, верска програма и програма за работа со надарени деца. Исто така, градинката има игрална за адаптација.

Градинката „Смехуљица“ во моментот има 9 вработени со полно работно време. Градинката соработува со 2 надворешни соработници, психолог, логопед и татор. Градинката работи со најмногу 110 деца, во три образовни групи: јасли, помлади и постари групи. Покрај редовната програма во детската градинка, се организираат верски програми и работилници за деца.

Графикон 1.

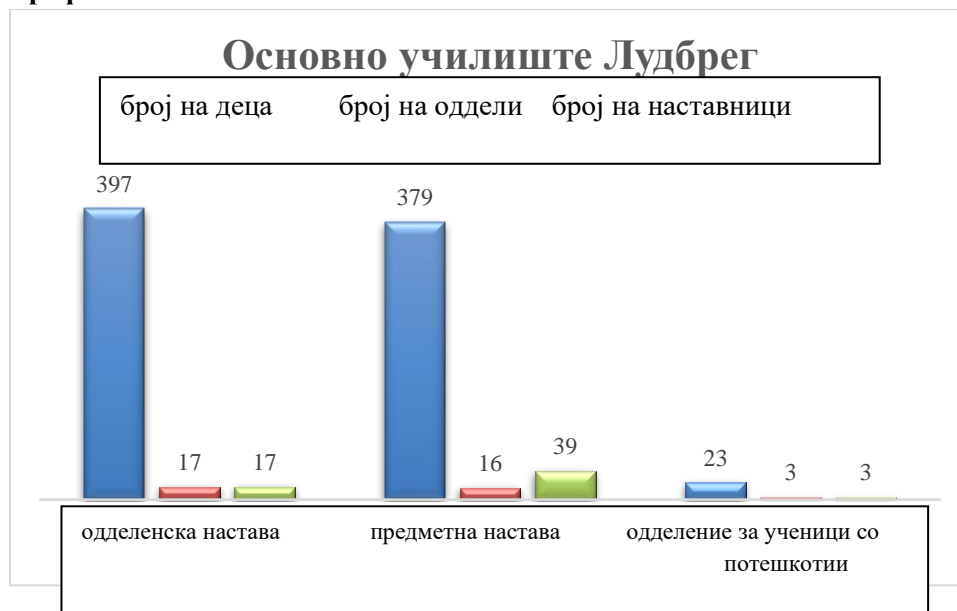
Основното училиште „Лудбрег“ е јавна установа за општо образование на деца и млади. Училиштето извршува наставни и обучувачки активности. Основното образование во Република Хрватска е регулирано со Закон за образование во основните и средните училишта и затоа основното училиште Лудбрег спроведува задолжително и редовно основно образование. Покрај тоа, врши дејност на основно музичко образование за следниве програми: пијано, гитара, хармоника, флејта, кларинет, труба, рог, саксофон, тапан и развој на глас (солфеџо). Училиштето работи врз основа на наставен план и програма и годишната програма за работа на училиштето.

Денес, основното училиште „Лудбрег“ има вкупно 35 паралелки - 17 паралелки за одделенска настава и 16 паралелки предметна настава. Училиштето има вкупно 776 ученици - 397 ученици од 1 до 4 одделение и 379 ученици од 5 до 8 одделение. Исто така, училиштето има три паралелки за ученици со посебни потреби кои ги посетуваат вкупно 23 ученици. Музичкиот дел на училиштето има шест оддели и запишува 152 ученици.

Основното училиште „Лудбрег“ покрај редовните часови има изборни часови во кои учениците можат да изберат дополнителен изборен предмет како на пр. компјутерска наука, германски јазик или катехизам.

Покрај тоа, училиштето организира разни воннаставни активности кои имаат за цел да ги активираат и мотивираат учениците во училиштето. Исто така, преку учество во воннаставни активности учениците се стекнуваат со нови вештини и компетенции што можат да им помогнат во текот на нивното школување. Некои воннаставни активности се: драма, млади истражувачи, креативни работилници, ликовни работилници, игри, сала за читање, спортски активности, танцови групи, хор, млади техничари, прва помош и други.

Графикон 2.

Средното училиште „Лудбрег“ е ново основана училишна институција која започна со работа на учебната 2013/2014 година. Средното училиште „Лудбрег“ е преместено на оваа нова локација во февруари 2015 година на плоштад Св. Троица, бр.16, односно откако се изградила новата училишна зграда.

Средното училиште Лудбрег обезбедува едукација во 4 годишни програми за образование:

- Општа гимназија
  - Економија - економист
- И 3 годишни програми за стручно образование:
- машино-бравар, Turner, Baker (ЖМО)
  - ЦПУ оператор
  - Помошни занимања (готвач, пекар, градинар)

Покрај редовните часови, се спроведуваат и дополнителни курсеви кои ќе им овозможат на учениците практично да ги применат стекнатите знаења и креативност, да стекнат нови знаења, вештини, вредности и ставови релевантни за нив, така што тие подоцна ќе можат ефективно да се вклучат во животот. Оваа форма на настава е наменета за ученици кои покажуваат посебен интерес или талент во одредено поле на образованието и сакаат да научат повеќе или да се подготват за сите нивоа на конкуренција.

Додатните часови се организираат според потребите на учениците и ќе вклучуваат активни дидактичко - методски пристапи како што се работилници, проекти, теренски предавања, набудување, следење и охрабрување на надарени ученици и подготовка за натпревари. Дополнителните часови се за оние ученици кои имаат потешкотии во совладувањето на одреден дел од материјалот. Ваквата настава не е континуирана, туку се одржува според потребите на ученикот од оние наставни области и / или предмети што му се

Поддршката на Европската комисија за изготвување на овој документ не претставува согласување со содржината на истиот, што ги рефлектира ставовите само на авторите, а Комисијата не може да биде одговорна за каква било употреба што може да се направи со информациите содржани во нив.

потребни. Воннаставните активности се фокусираат на развој на интересите и талентите на учениците во различни области, и главно се спроведуваат во форма на работа и предавања на проекти, како и учење странски јазик.

Графикон 3.

2.1.3 Потенцијални слабости:

- Преоптовареност на наставните содржини - многу содржини што треба да се обработат во краток временски период
- Нема никаква поврзаност со тековните општествени настани од областа на заштитата на животната средина, управувањето со отпадот и др.
- Нема интердисциплинарен пристап кон темата заштитата на животната средина
- Недостаток на опрема за едукација за животната средина посветена на децата во градинките
- Недостаток на вработени кои ќе се грижат за животната средина во градинките
- Немоžност за работа во помали групи заради големината на групата и недостигот на соработници
- Недостаток на практична работа во градинките

2.2. Преглед на образовниот систем во пазарџик, Бугарија

2.2.1 Образовниот систем во Бугарија

Актот за предучилишно и училишно образование (важечки од 01.08.2016 година) обезбедува правна основа за целокупниот систем на образование во земјата и воспоставува право на граѓаните континуирано да го унапредуваат своето образование и квалификации. Актот го признава правото на образование за сите деца; гарантира еднаков третман, без оглед на нивната етничка или социјална припадност и станбен локалитет; обезбедува услови и

Поддршката на Европската комисија за изготвување на овој документ не претставува согласување со содржината на истиот, што ги рефлектира ставовите само на авторите, а Комисијата не може да биде одговорна за каква било употреба што може да се направи со информациите содржани во нив.

обезбедува можности за натамошен развој и остварување на високо ниво на знаење во системот на образование.

Бугарскиот образовен систем традиционално е организиран во јавниот сектор. Сепак, голем број приватни училишта постојат на различни нивоа на школување. Образованието во Бугарија главно е поддржано од државата преку Министерството за образование и наука (МОН). Финансиската автономија им се дава на училиштата преку финансиска децентрализација и т.н. „делегирани буџети“. Финансиската децентрализација пренесува права и обврски кои се поврзани со конституирање и извршување на буџет (делегирани буџети). Училиштата имаат повеќе оперативни права во однос на буџетскиот устав и расходи и спроведуваат свои независни политики.

Образованието и обуката на децата започнува во градинките. Тие можат да бидат јавни, општински или приватни, во зависност од видот на нивниот буџет. Градинките се за деца на возраст меѓу 3 и 6 години (кога започнуваат прво одделение). Предучилишните групи за деца на возраст од 5 и 6 години се задолжителни и може да се одвиваат или во градинка или во основно училиште. Подготвеноста за училиште се оценува на крајот на фазата на предучилишно образование со споредување на стекнати исходи од учењето со резултатите од учењето опишани во државните стандарди. Се издава сертификат за подготвеност на училиште.

Училишното образование е бесплатно на предучилишно, основно и средно ниво во јавниот сектор. Задолжително е за деца на возраст меѓу 5 и 16 години (0-8 одделение). Нивоата на школување во Бугарија се:

- основно образование (1-4 инклузивно)
- пред средно образование (5 – 7 инклузивно)
- пониско средно образование (8 - 10 инклузивно);
- средно образование (10 - 12 инклузивно)

Училиштата во Бугарија се државни, општински, приватни или духовни и според видот на обука и настава што ги обезбедуваат - не специјализирани и специјализирани. Според нивото или степенот на образование, не специјализираните училишта се:

- основно (I - IV инклузивно);
- основно (I - VII инклузивно);
- средно (VIII - XII инклузивно);
- унифицирано (I - X инклузивно);
- средно училиште (I - XII инклузивно).

Според содржината на обуката, средните училишта можат да бидат

- профилирани или
- стручни.

Специјалните профилирани-училишта вклучуваат продлабочени компетенции во одреден профил во согласност со државниот стандард за образование за специјализирано образование.

Специјални профили се следниве:

- странски јазици;
- хуманитарни науки;
- општествени науки;
- економски развој;
- наука за софтвер и хардвер;
- претприемништво;
- математика;
- природни науки;
- визуелни уметности;
- музика;
- физичко образование и спорт

Стручното оспособување вклучува компетенции потребни за стекнување стручни квалификации, како и за исполнување на условите за квалификуваност на струката или професијата, доколку ги има, вклучително и регулирани професии и занимања.

Стручните средни училишта имаат за цел да го достигнат државниот стандард за образование за стекнување стручни квалификации во текот на двете гимназиски фази на средното образование.

Може да има и иновативни училишта, кои се прогласени за такви по уредба на Советот на министри и тие училишта треба постојано да го подобруваат својот образовен квалитет преку:

1. Развивање и воведување иновативни елементи во врска со организацијата и / или содржината на едукацијата;
2. Организирање на нов или подобрен начин на управување, обука и околина за учење;
3. Користење на нови наставни методи;
4. Развивање на иновативни содржини за едукација, наставни планови и училишни планови.

Специјализираните училишта обучуваат експерти во специфични области како што се спортот, уметноста, културата и потребите на религиите. Специјализирани училишта се:

- спортски училишта (V до XII инклузивно)
- училишта за култура (од I до XII, V до XII, или VIII до XII инклузивно);
- уметнички училишта (од I до XII, V до XII, или VIII до XII инклузивно);
- духовни училишта (од VIII до XII инклузивно).

Религиозни училишта може да се отворат и за потребите на верските деноминации на барање на верските институции регистрирани под услови и по налог на Актот за верски деноминации. Тие можат да обучуваат студенти кои завршиле основно образование.

Основното образование започнува кога детето ќе наполни седум години, но не е невообичаено родителите да ги сметаат своите деца способни да го започнат I одделение на шестгодишна возраст. По завршувањето на четвртото одделение, учениците добиваат свидетелство за основно образование. За да добијат диплома за основно образование, учениците можат да одат во нижо основно училиште или да изберат да посетуваат општо основно училиште.

Во повеќето училишта учебната година започнува на 15 септември и трае до 15 или 30 јуни. Секоја учебна година има две полугодија. Во повеќето средни училишта потребни се приемни испити. Учениците можат да избираат од голем број на различни типови училишта, од кои секое нуди различен фокус (како што се математика и науки или странски јазици).

2.2.2. Општи информации за образовниот систем во општина Пазарџик:

Општина Пазарџик се наоѓа во источниот дел на регионот Пазарџик. Зафаќа површина од 636.722 км² што е 14,21% од територијата на регионот. Општината го зазема гордото второ место меѓу 12 општини во регионот. Општина Пазарџик се состои од 32 населени места - административен центар на градот Пазарџик и 31 села. Тој е на деветото место во однос на останатите општини според зафатнина на територијата.

Според податоците на Националниот институт за статистика за 2017 година, Пазарџик има население од 108 376 жители, од кои 68 572 живеат во градот Пазарџик и 39 804 во околните села.

Едукативниот систем на општина Пазарџик се состои од 32 општински градинки и 46 училишта - 40 општински и 6 државни.

Вид на институција од предучилишно или училишно образование	Начин на финансирање	Број
Детски градинки	Општина	32
Основно од I до IV одделение	Општина	6
Основно од I до VII одделение	Општина	25
Унифицирано од I до XII одделение	Општина	4
Селективни/профилирани средни училишта	Општина	3
Среди стручни училишта	Општина	6
	Држава	1
Спортски средни училишта	Општина	1
Центри за специјална образовна поддршка	Општина	1
	Држава	2
Студентски домови	Општина	1
ВКУПНО:		82

Според податоците на Националниот институт за статистика за општина Пазарцик во 2017/2018 година

- бројот на запишани деца во градинките е - 3 378
- број на ученици во училиштата е - 12 267
- број на педагошки персонал / наставнички персонал / во градинките е - 260
- број на педагошки персонал / наставнички персонал / во училиштата е - 1019
- број на групи во градинки е - 134
- број на училишни предмети е - 539

Училишен сектор во општина Пазарцик

Образовни институции	Број на образовни институции	Број на паралелки	Број на педагошки персонал/наставници	Број на ученици
Општински детски градинки	32	134	260	3 378
Општински специјализирани и неспецијализирани средни училишта	39	424	812	9 512
Државни и општински стручни училишта	7	115	207	2 755
Вкупно:	78	673	1 279	15 645

Во две од средните училишта Средното училиште „Георги Брегов“ и Средното училиште „Димитар Гачев“ има вкупно 162 ученици поделени во 7 паралелки на АРТ профил - визуелни уметности и музика. Во Спортското училиште во градот сегашниот број ученици што се образуваат е 223, а се поделени во 11 паралелки. Бројот на стручни предмети во општинските училишта е 24 и нив ги посетуваат вкупно 426 ученици.

Подолу можете да најдете список со сите профили што можат да ги изберат средношколците во општината по завршувањето на VII-одделение.

Назив на средно училиште	Профил
Средно училиште „Георги Брегов“	Музика
	Визуелни уметности
Средно училиште по математика и	Математика

природни науки „Константин Величков“	Софтвер и хардвер
	Природни науки
Профилирано средно училиште „Иван Сергеевич Аксаков“	Општествени науки
	Природни науки
Јазично средно училиште „Бертолд Брехт“	Странски јазици
Средно училиште „Доктор петар берон“	Претприемништво
Средно училиште „Димитар Гачев“	Музика

Број на деца со посебни потреби запишани во училиштата:

- во градот - 159;
- во околните села - 37.

Број на деца во центрите за специјална едукативна поддршка:

- во градот - 67;
- во околните села - 3.

2.2.3 Потенцијални слабости:

- Предучилишните курикулуми немаат лекции на теми поврзани со еко-градинарството, третман на отпад, заштита на животната средина, енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија;
- Недостаток на лекции посветени на ИКТ и практично тие не предаваат теми како ВЕБ 2.0 алатки и Отворени образовни ресурси;
- Треба да се зголеми капацитетот кај воспитно-образовниот кадар во градинките на теми како што се: програми и финансирање на ЕУ, потенцијални можности за професионална соработка со други слични институции и училишта на ниво на ЕУ и воспоставување мрежа за наставници за размена на професионални идеи и искуство;
- Како резултат на глобализацијата и миграцијата, популацијата во руралните региони започна да опаѓа и тоа доведува до намалување на бројот на ученици запишани во градинките.

2.3. Преглед на образовниот систем во Кочани, Северна Македонија

2.3.1 Образовниот систем во Северна Македонија

Предучилишното образование во Северна Македонија вклучува деца на возраст меѓу 9 месеци и 6 години – односно, деца од сите возрасти пред времето да започнат да одат училиште. Предучилишното образование и воспитание се спроведува во градинките и е во надлежност на Министерството за труд и социјална политика. Услугата за грижа, целосна грижа, дневна грижа, воспитување и едукација во градинките се изведува во неколку типови групи според возраста на децата. Тоа се јасли (деца од 9 месеци до 3 години), групи во градинка (мали деца, јуниори- деца и сениори-деца, кои опфаќаат деца од 3 до 6 години), групи на деца со мешана возраст (деца од 1 до 6 години) и групи во кои се спроведуваат вонинституционални форми на активности.

Преку овој вид институции, на децата им се дава можност да учествуваат во образовниот систем на помлада возраст, преку кои се обезбедуваат услови за развој на детските потенцијали

Поддршката на Европската комисија за изготвување на овој документ не претставува согласување со содржината на истиот, што ги рефлектира ставовите само на авторите, а Комисијата не може да биде одговорна за каква било употреба што може да се направи со информациите содржани во нив.

преку соодветни предучилишни програми. Поради големата важност на раната возраст за развојот на детето, се укажува на потребата за максимално опфаќање на децата од 3 до 6 години, со цел да се обезбедат подобри услови за нивно вклучување во следниот подсистем на образованието.

Во Националната програма за развој на образованието, акцент е ставен на потребата од организирање на различни форми на предучилишно образование за децата од ранливите групи како што се деца со ментални или телесни пречки, деца од неразвиени средини (претежно рурални области), деца од социјално-загрозени семејства, деца од ромската заедница итн.

На локално ниво, во загрозените рурални средини и недостапните места, покрај целодневната грижа на децата во градинките, сè уште се работи на реализација на идејата за кратки форми на вклучување, што претставува договорена верзија на програмата за деца од предучилишна возраст направена врз основа на потребите и интересите во локалното опкружување, првенствено наменета за деца на возраст од 3 до 6 години.

Според податоците на Државниот завод за статистика, во 2018 година (референтен датум 30 септември), вкупниот број на деца во установите за згрижување и образование на деца - градинки / центри за ран детски развој бил 37 615, што претставува пораст од 6,6% во споредба со 2017 година. Годишните извештаи опфаќаат 103 институции за згрижување и образование на деца во 2018 година, што е за 4,0% повеќе отколку во 2017 година. Овие институции обезбедуваат здравствена заштита, храна и дневен престој за деца во согласност со нивните развојни потреби до возраст од 6 години, организирани во повеќе видови на групи (групи за деца во фаза на развој до 2 години), групи за деца во фаза на развој помеѓу 2 години и училишна возраст, комбинирани групи, групи за деца со посебни потреби, групи за деца - центри за ран детски развој во градинките, група за пилот програми и групи за вонституционални форми на активност) и други групи (храна и престој).

Број на деца и институции за згрижување и образование на деца- градинки / центри за ран детски развој, 2018 година

	2017		2018		2018/2017	
	институци и	деца	институции	де ца	институци и	деца
Јавни институции за грижа и образование на деца-детски градинки	64	34112	68	363 13	106.3	106.5
Приватни институции за грижа и образование на деца-детски градинки	22	823	24	977	109.1	118.7
Градинки во рамките на приватните училишта	4	119	3	116	75.0	97.5
Центри за ран детски развој како јавни тела	2	49	2	36	100.0	73.5
Центри за ран детски развој како приватни тела	5	126	4	113	80.0	89.7
Детски градинки во јавна сопственост за потреби на вработени	1	43	1	52	100.0	120.9
Детски градинки во	1	14	1	8	100.0	57.1

Поддршката на Европската комисија за изготвување на овој документ не претставува согласување со содржината на истиот, што ги рефлектира ставовите само на авторите, а Комисијата не може да биде одговорна за каква било употреба што може да се направи со информациите содржани во нив.

приватна сопственост за потреби на вработени							

**Деца во институции за нега и образование-градинки / центри за ран детски развој по
возраст, 2018 година**

	Вкупен број на деца	Број на деца според возраста							
		До 1 година	1 година	2 години	3 години	4 години	5 години	6 години	7 години и повеќе
2017	35286	569	2202	4629	6934	7809	9406	3736	1
2018	37615	865	2579	5184	7659	8920	10186	2222	/
2018/2017	106.6	152.0	117.1	112.0	110.5	114.2	108.3	59.5	/
Деца до 2 години	4495	837	2533	1125	/	/	/	/	/
Деца од 2 години до училишна возраст	30641	/	/	3848	7165	8201	9325	2102	/
Комбинирана група	1770	28	44	211	364	519	550	54	/
Деца со инвалидитет	196	/	2	/	32	48	69	45	/
Групи на деца-центри за ран детски развој во рамки на детските градинки	495	/	/	/	93	148	235	19	/
Групи за пилот програми	18	/	/	/	5	4	7	2	/
Групи за екстраинституционална форма на активности	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Други групи (храна и престој)	930	/	/	/	/	/	/	3	927

Образовниот систем во Република Северна Македонија се состои од три потсистеми:

- **Основно образование (ISCED 1 и ISCED 2):** во траење од девет години, бесплатно и задолжително за сите деца на возраст од 6 до 15 години, без оглед на полот, религијата и националноста. Активностите за основно образование се дефинирани и регулирани со Законот за основно образование и со Концепт за деветгодишно основно образование. Мисијата на овој потсистем е да ги едуцира, насочува и воспитува децата. Во првите три одделенија оценката на учениците е описна, а за остатокот од оценките е нумеричка (ознаки од 1 до 5). Приватните училишта за основно образование не се признати во македонскиот образовен систем. Сепак, постојат приватни основни училишта и нивните ученици се главно со странско државјанство. Постојат 347 основни училишта во земјата (околу 1100 вклучувајќи ги подрачните училишта).
- **Средно образование (ISCED 3):** општо средно образование (гимназија) во траење од четири години и стручно образование (стручни училишта) во траење од две (стручно образование од две години), три (стручно образование за професии) или четири години (стручно техничко образование). Средното образование е задолжително и ги опфаќа

Поддршката на Европската комисија за изготвување на овој документ не претставува согласување со содржината на истиот, што ги рефлектира ставовите само на авторите, а Комисијата не може да биде одговорна за каква било употреба што може да се направи со информациите содржани во нив.

сите деца во возрастна група од 15 до 19 години за општо средно образование, а за возрастната група од 15 до 17, 18 или 19 во средно стручно во зависност од избраната насока. Активностите и одговорностите на средното образование се дефинирани и регулирани со Законот за средно образование и Законот за стручно образование и обука. Средното образование е бесплатно во јавните средни училишта. Учениците исто така имаат законска опција да се запишат во приватните средни училишта кои се официјално признати од страна на образовниот систем на Северна Македонија; има 16 приватни средни училишта во земјата. Во неколку училишта во земјата има двојазични часови во кои наставата на не-јазични предмети се изведува на странски јазик (француски или англиски); Вкупно има 124 средни училишта, 108 се државни, а останатите 16 приватни. Од средните државни училишта, 23 се гимназии; 43 се професионални; 33 нудат и гимназиско и стручно образование; 4 училишта се наменети за ученици со посебни образовни потреби; и 5 се уметнички училишта.

- **Високо образование** (ISCED 5, 6 и 7): спроведува додипломски, магистерски и докторски студии во високообразовните институции и институти кои се автономни и независни. Постојат седум државни универзитети и 14 приватни универзитети во Република Северна Македонија. Активностите се дефинирани и регулирани со Законот за високото образование. Согласно националната политика за обезбедување еднаков пристап до високото образование, социјална кохезија и доживотно учење, државата го воведува Проектот 35/45, со кој се промовира запишување на студенти од возрастна група од 35 до 45 години.

Образовниот систем ги опфаќа и децата со посебни потреби и оние кои се запишани во училиштата за специјално образование и оние вклучени во редовен процес на настава, во зависност од преференците на учениците и нивните родители. За овие училишта постои посебна програма.

2.3.2 Образовниот систем во Кочани

Кочани е град во источниот дел на Северна Македонија, има население од 38.092 жители и е седиште на општината Кочани. Градот се шири низ северната страна на Кочанската котлина, покрај бреговите на кочанската река, каде ги остава планинските падини и тече низ долината.

Етничка структура на населението:

- Македонци: 90,3%
- Роми: 5,0%
- Турци: 3,0%
- Власи: 0,5%
- Срби: 0,2%
- Друго: 1,0%

Од религиозна гледна точка, најголем дел од населението е православно 96%, муслимани 3%, католици 0,3% и други 0,7%.

Градот Кочани го опслужуваат пет основни училишта:

- Основно училиште „Никола Карев“
- Основно училиште „Св. Кирил и Методиј“
- Основно училиште „Раде Кратовче“
- Основно училиште „Малина Попиванова“
- Основно училиште „Крсте П. Мисирков“-Оризари, Кочани

Исто така, има две средни училишта:

- Гимназија „Љупчо Сантов“
- Гошо Викентив (стручно училиште)

Исто така, постои основно училиште специјализирано за музика:

- Основно училиште за музика „Ристо Јуруков“
Градот одржува и општинска библиотека „Искра“.

Состојбата во основните училишта во учебната 2019/20 година е како што следи во табелата подолу:

Основно училиште	Број на ученици	Број на паралелки	Просечен број на ученици по паралелка
ОУ „Крсте П. Мисирков“	224	19	11,78
ОУ „Св. Кирил и Методиј“	972	48	20,25
ОУ „Раде Кратовче“	478	30	15,93
ОУ „Малина Попиванова“	546	33	16,54
ОУ „Никола Карев“	500	36	13,8
ВКУПНО	2 720	166	16,38

Што се однесува до средните училишта во Општина Кочани, состојбата во учебната 2019/20 година е како што следува:

Средно училиште	Број на ученици	Број на паралелки	Просечен број на ученици по паралелка
СОУ „Љупчо Сантов“	619	32	19,34
ССОУ „Гошо Викентиев“	667	36	18,52
ВКУПНО	1 286	68	18,91

Од 5 август 2019 година (Сл. весник 161 на Република Северна Македонија) се направени измени во националниот закон за образование, со кои се потенцира вклучување на децата со посебни потреби и работење систематски со надарените и талентирани деца.

Во Кочани има една јавна установа за предучилишно образование - градинка ЈОУДГ „Павлина Велјанова“, една приватна градинка „Амичи“ и еден едукативен центар „Кликер“.

Јавната детска градинка „Павлина Велјанова“ има капацитет да прифати 650 деца од предучилишна возраст (9 месеци - 6 години). Има четири клони во Кочани и еден во Оризари во која се запишуваат 783 деца.

Клонови	Број на едукативни групи	Број на воспитно-образовен кадар	Број на помошен кадар
Бамби	5	3	7
Свездички	8	6	10
Сончогледи	8	4	13
Цвеќиња	7	4	12
Снегулки	2	2	2
Вкупно	30	19	44

Од август 2019 година ќе започне процесот на градење на новата зграда што ќе биде дел од градинката, а од септември 2019 година ќе го започне центарот за ран развој на децата во Тркање, кој исто така ќе биде дел од градинката.

Клон БАМБИ

Ова е главниот објект на градинката сместен во центарот на Кочани. Тоа е првиот објект што е изграден и опфаќа 155 деца, кои се поделени во 5 групи: 9 месеци - 2 години, 2-3 години, 3-4 години, 4-5 години и 5-6 години. Во оваа централна зграда се вработени 32 вработени (административни работници, вработени за едукација за грижа, технички работници).

Вид на група	Број на групи	Норматив	Бр. на запишани деца
0-2 години	1	10 - 12 деца	19
2-3 години	1	12 - 15 деца	29
3-4 години	1	15 - 18 деца	37
4-5 години	1	18 - 20 деца	34
5-6 години	1	20 - 25 деца	36
Вкупно	5		155

Клон СВЕЗДИЧКИ

Овој клон има 20 вработени и запишани 168 деца кои посетуваат градинка, а се поделени во 8 групи. Овој клон исто така е лоциран во Кочани.

Вид на група	Број на групи	Норматив	Бр. на запишани деца
0-2 години	2	10 - 12 деца	14
			14
2-3 години	1	12 - 15 деца	31
3-4 години	2	15 - 18 деца	19
			19
4-5 години	1	18 - 20 деца	29
5-6 години	2	20 - 25 деца	20
			22
Вкупно	8		168

Клон СОНЧОГЛЕДИ

Овој клон има 21 вработен и запишани 215 деца кои посетуваат градинка, а се поделени во 8 групи. Клонот е лоциран во Кочани.

Вид на група	Број на групи	Норматив	Бр. на запишани деца
0-2 години	2	10 - 12 деца	14
			17
2-3 години	2	12 - 15 деца	30
			28
3-4 години	1	15 - 18 деца	36
4-5 години	1	18 - 20 деца	34

5-6 години	2	20 - 25 деца	28
			28
Вкупно	8		215

Клон ЦВЕТОВИ

Во овој клон има 19 вработени и запишани 195 деца кои посетуваат градинка, а се поделени во 6 групи. Клонот е лоциран во Кочани.

Вид на група	Број на групи	Норматив	Бр. на запишани деца
0-2 години	1	10 - 12 деца	19
2-3 години	2	12 - 15 деца	25
			25
3-4 години	1	15 - 18 деца	33
4-5 години	2	18 - 20 деца	28
			28
5-6 години	1	20 - 25 деца	37
Вкупно	6		195

Клон СНЕГУЛКИ

The SNOWDROPS object has 5 employees and enlists 50 children which are divided in 2 groups. This object is located in Orizari.

Вид на група	Број на групи	Норматив	Бр. на запишани деца
Мешана група 2-6 години	2	10 – 20 деца	25
			25
Вкупно	2		50

2.3.3 Потенцијални слабости:

- Бројот на запишани деца е поголем од предвидениот капацитет на градинката
- Недостаток на теми поврзани со заштитата на нашиот ЕКО систем
- Недостаток на технолошка опрема прилагодена на децата во градинките
- Недостаток на практично образование на овие теми
- Тешкотии при организирање посета на компании кои работат на ова поле заради големиот број на деца во групи и нивната организација до страната за посета

3. Принципи и вредности на соработката помеѓу државите

Имплементацијата на стратешкото партнерство во областа на образованието помеѓу општина Кочани, општина Пазарцик и општина Лудбрег ќе се заснова на следниве принципи и вредности:

Поддршката на Европската комисија за изготвување на овој документ не претставува согласување со содржината на истиот, што ги рефлектира ставовите само на авторите, а Комисијата не може да биде одговорна за каква било употреба што може да се направи со информациите содржани во нив.

Соработка - со цел да се обезбеди безбедно и позитивно опкружување во кое младата популација ќе расте, ќе се развива и ќе создава партнерства;

Стабилност и трајни вредности - со цел да се гарантира квалитет на реализација на образовните процеси и во исто време да се создадат услови за добра едукација на идните генерации;

Интеграција - обединување на достигнувања при спроведување на активности, утврдени со стратешките цели, кои се посветени на обезбедување оптимална дистрибуција на сегашните ресурси и интегрирање на сите категории на фактори, особено на учениците, исто така и континуирано разгледување на потребите на сиромашните и ранливите групи;

Мотивација - за да се постигне максимален ефект во остварувањето на надлежноста;

Законитост - со цел да се гарантира имплементација на прифатениот стратешки документ во согласност со соодветните закони и општата јавност на локалното население;

Професионалност и точност - со цел спроведување на активности во согласност со законските норми и процедури и преку употреба на докажани позитивни практики и оправдување на политичките одлуки;

Учество - така што сите граѓани во сите групи заинтересирани страни можат да бидат вклучени во процесите на консултации и спроведување на надлежностите и во јавните политики со локално значење;

Континуитет - со цел да се зачува и поттикне традицијата за создавање образовани луѓе кои имаат квалитетно и употребливо знаење и вештини за подобрување на квалитетот на животот и со одговорно учество и придонес во заедницата;

Отвореност и ориентација - со цел да се одговори на потребите на граѓаните и пазарот на труд, исто така, да се поттикне здравјето - со цел создавање услови за здраво население.

4. Мисија, визија и главни цели

Мисија:

Подобрување на искуството и знаењето на децата и воспитно-образовниот кадар на тематиката која е актуелна во проектот; да се продолжи, одржува и проширува понатамошната соработка помеѓу партнерите-земји учеснички; да се воведат нови иновативни методи на предавање со употреба на ИКТ алатки; да се создаде силна врска помеѓу организациите на партнерите во проектот за време на спроведувањето на проектните активности; да споделат добри практики и иновации; да се обучува воспитно-образовниот кадар за различни современи теми, кои ќе ги користат подоцна во текот на нивните наставни активности со учениците.

Визија:

Одржлив развој и чиста околина; да се ублажат негативните влијанија од климатските промени; збратимување на партнерските организации кои се претставници на следните три сектори: 1) јавен сектор; 2) образовен сектор; 3) граѓански сектор; добро образовани и мотивирани деца и наставници; Демонстрација и валидација на иновативни наставни пристапи во образовниот систем.

Цели:

Главни цели:

- Поддршка и продлабочување на соработката помеѓу трите општини, менаџментот во предучилишните установи и воспитно-образовниот кадар и развој на стратешко партнерство за образование на предучилишно ниво;
- Употреба на отворени образовни ресурси за настава на специфични теми како третман на отпад, еко-градинарство, заштита на животната средина, енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија;
- Учество и соработка на воспитно-образовниот кадар од трите општини преку употреба на метод на отворен образовен форум;
- Развој на иновативни методи за обука на обновливи извори на енергија, третман на отпад, еко-градинарство и заштита на животната средина.

5. Клучни партнери, предизвици и мерки

5.1. Клучни партнери:

Клучни партнери во имплементацијата на проектот се: Сите проектни партнери

5.2. Предизвици

- Обезбедување релевантна поддршка од страна на сите клучни партнери вклучени во стратегијата;
- Ограничени финансиски ресурси, човечки ресурси и време;
- Создавање флексибилна предучилишна програма;

5.3. Потенцијални активности/мерки

Области и активности за подобрување на образовниот процес со активно вклучување на општините, јавните комунални претпријатија и невладиниот сектор во градовите Лудбрег, Кочани и Пазарцик.

Следните области и активности се утврдени како најпогодни за подобрување и со високо ниво на веројатност за успешно спроведување во рамките на идната соработка меѓу партнерите во проектот.

Општините, јавните комунални претпријатија и образовните власти можат да обезбедат подобрување во следниве области:

- подигање на еколошката свест на децата на сите нивоа на едукативниот процес (од градинки до средно училиште) преку соработка помеѓу претставници на општините и јавните комунални претпријатија и наставниците и учениците и обезбедување на нивно активно вклучување во сите кампањи за подигнување на свеста.
- зголемување на целокупното разбирање на активности поврзани со јавноста (организирање на детски посети и следење на еднодневниот процес на работа во комуналните претпријатија за собирање цврст отпад, центри за рециклирање, постројки за третман на вода за пиење, постројки за третман на отпадни води, јавни претпријатија за одржување на градско зеленило);

Поддршката на Европската комисија за изготвување на овој документ не претставува согласување со содржината на истиот, што ги рефлектира ставовите само на авторите, а Комисијата не може да биде одговорна за каква било употреба што може да се направи со информациите содржани во нив.

- промовирање и развој на претприемништвото, креативната индустрија, креативното претприемништво и простори за соработка со воспоставување на интерконекција со МСП од приватниот сектор;
- поддршка на кариерно советување за подобро препознавање на вештините и компетенциите на децата,
- подигање на нивото на вклученост и учество во општеството на локално ниво преку промовирање на предностите на волонтерството кај децата;
- подобрување на транснационалната соработка и контакти на наставниците во рамките на меѓународните проекти;

Невладините организации можат да обезбедат зголемување на севкупните вештини и компетенции на децата и воспитно-образовниот кадар преку:

- обезбедување стручност и поддршка на воспитно-образовниот кадар за развој на проектни идеи и подготовка на проектни апликации (на пример, мали проекти за едукативна опрема за практично користење на сончевата енергија);
- подготовка и реализација на соодветни обуки за градење на капацитетите на наставниците во темите за искористување на ОИЕ, заштита на животната средина, управување со отпад, еко-градинарство;
- поддршка во воспоставување на релевантни меѓународни контакти (помеѓу градинки, училишта, вклучени услуги, јавни претпријатија и институции, спонзори ...) во рамките на нивните други транснационални проекти;
- да ги мотивира децата, учениците и наставниците континуирано да учествуваат во активности корисни за заедницата (еколошки и социјални активности)
- поддршка и стимулирање на активно учество на воспитно-образовниот кадар /наставниците / професорите во НВО-секторот во рамките на мали проекти

И двата типа на партнери, јавни институции и невладини организации, ќе се обидат да ја испитаат можноста за поголемо вклучување на зелените јавни набавки -ЗЈН (green public procurement) во нивните секојдневни активности, бидејќи, како што е наведено од Европската комисија, зелените јавни набавки имаат голем број придобивки: еколошки, социјални, економски и политички, што на крајот ќе доведе до одлични можности за одржлив развој на локално ниво. ЗЈН се директно поврзани со прашања како што се: еко-градинарството, енергетската ефикасност, обновливите извори на енергија, заштитата на животната средина и проблемите со климатските промени. Поради оваа причина, проектните партнери се обврзуваат да бараат иницијативи, проекти и алатки за понатамошен развој на оваа тема.

6. Акциски план

Во планот на активности, сите главни цели се назначуваат според претходно прикажаните примери каде истите се прикажани во согласност со постигнување на одредена цел - изведувач на активноста, време за спроведување, очекувани резултати, други учесници, какви средства потребни се човечки ресурси, како и предуслови за спроведување на предвидените активности.

Активност 1:

Опис на активноста	<i>Проект: „Одржливост на извори на енергија во нашите детски градинки“ – SUSTAIN ENERGY KIDS Project</i> Едукација на нашите деца за обновливи и необновливи извори на енергија е една од највредните лекции што можеме да им ги дадеме. Од витално значење е идните генерации да бидат добро информирани за намалувањето на ресурсите на земјата и што можат да сторат за да се спречи понатамошното влошување. Овој проект ќе има за цел да ја подигне свеста на децата за недостигот на традиционални фосилни ресурси и да се нагласи важноста на алтернативните извори на енергија. Проектот ќе започне со формирање на основа за знаење за ОИЕ кај децата од предучилишн а возраст. Имајќи ја предвид раната возраст на нашата целна група, проектот ќе има за цел да ги воведо овие теми преку слики, постери, разгледници, фотографии, натпревари, игри и некои експерименти. Проектот ќе започне со запознавање на наставниците и децата со речникот и терминологија поврзани со тематиката од интерес со користење на картички и игри. Тие ќе научат за енергија, енергија во нашиот секојдневен живот - за готвење, светлина, уреди за полнење, возење на нашите автомобили, за потеклото на енергијата. Потоа, проектот ќе се насочи кон разликувањето на обновливите наспроти необновливите ресурси со користење на работни листови, слики, боење и правење постери. Потенцијални теми за предавања и вежби: • Запознавање со поимот енергија - значење; енергијата дома; сонце, оган и светлина - првиот извор на енергија и примери за живот • Традиционални извори на енергија - јаглен, нафта, електрична енергија - потекло, како стигнуваат до нашите домови итн. • ОИЕ - Што е обновлив извор на енергија? Зошто се важни за нас? Фокус на сонцето, ветерот, хидро и геотермалната енергија, дрвна биомаса. • Ден на соларна енергија - значење; соларна енергија дома - што може да биде соларно; примери и активности. • Ден на ветерот - значење, примери и активности • Ден на водата - значење, примери и активности; постери со фотографии од брани и реки. • Ден на моќноста на дрвната биомаса - значење, примери на активности; внесување дрвени чипови, пелети во градинката, разговор за биомаса. • ОИЕ наспроти необновливи ресурси - натпревар со прашања и вежби, демонстрација пред родителите. • Друга главна цел на проектот ќе биде промена на навиките на децата. За таа цел, децата ќе ја играат улогата на „еко патрола“. Ќе си направат свои бецови и ќе контролираат вклучено / исклучено светло дома, вклучена/ исклучена вода при четкање на забите, одвојување на пластика од хартија и сл. На овој начин целото семејство ќе биде вклучено во работата на проектот и ќе ги поддржува активностите на градинката. • На крајот од проектот ќе се реализираат експерименти и учење

	за енергетската моќ во реалност. Начинот на размислување „надвор од кутијата“ ќе биде во фокусот на вистинските експерименти. Експериментите ќе се спроведуваат под наслов „Да ја вклучиме светлината“, бидејќи ова е најлесниот начин на децата да им се објасни значењето на енергијата и вредноста на ресурсите. Алтернативни начини на „вклучување“ на светлината / енергијата дома • изработка на куќа со соларно напојување со помош на комплет за куќа на соларна енергија / ќе има мала ЛЕД светилка која ќе се вклучи кога се создава соларна енергија / • правење ветерница што ќе работи со помош на DIY-комплет за ветерници / ќе има мала сијалица што ќе се вклучи кога турбината на ветер ќе започне со производство на енергија / • демонстрација на хидроенергија со правење модел на водна турбина / повторно демонстрација со мала куќа и ЛЕД / • демонстрирање на моќност на биомаса / пелети од дрво, особено; како ги правиме; како ги користиме, посета на производител на пелети / Сите потребни материјални на децата ќе бидат обезбедени со финансиски средства на проектот. Децата ќе бидат поделени во тимови и секој тим ќе направи модел на куќа со алтернативни начини на „вклучување на светлината / енергијата“. Тоа ќе се случи со помош на експерт / инструктор што ќе им каже „како да направат“ на наставниците и децата. Ќе се креираат посебни работни листови и боенки за секоја тема од лекциите и на крајот на проектот тие ќе бидат собрани во книга, така што секое дете има мал учебник / пополнет самиот ученик/ за ОИЕ. Сите градинки кои учествуваат ќе споделат постери, фото-изложби, резултати од натпреварите и модели на експерименти.
Изведувач на активноста	1. Детски градинки од повеќе различни европски земји; 2. Експерти за проекти за ОИЕ и чиста енергија; 3. Експерти за локална политика: претставници на локални / регионални власти, невладини организации, образовни органи, истражувачки институции; 4. Експерти за комуникација и дисеминација: овие можат да бидат претставници на локалните / регионалните власти, невладини организации со слични интереси или други експерти за комуникација;
Очекувани резултати	Подобрување на: - Стекнување на знаења за прашања поврзани со заштита на животната средина; - Знаење како да се произведе енергија од ОИЕ; - Вештини и компетенции на наставниците на современи теми како што се проекти за чиста животна средина, одржливо производство на енергија и проблеми со климатските промени; - Промена на однесувањето кај најмладите граѓани на нашата заедница (деца од градинки) кон порационално користење на оскудните фосилни ресурси. - Локални подзаконски акти со цел да се интегрираат

	тематиките за ОИЕ во локалните наставни програми на градинките; - DIY (направете го тоа сами) став и размислување „надвор од кутијата“, развој на само-управувачки став и зголемување на креативни вештини.
Време на реализација	2021-2024
Човечки ресурси	- Воспитно-образовен кадар од градинки; - Експерти за проекти на тема за ОИЕ; - Експерти за политика од различни клучни групи на чинители, како што се: јавни власти, невладини организации и образовен сектор; - Експерти за комуникација и дисеминација:
Буџет:	200,000 – 400,000 Евра
Финансиски ресурси:	Еразмус + програмата, Други потенцијални ЕУ програми од следниот програмски период 2021-2027

Активност 2:

Опис на активноста	Проект „Видео пренос за екологија“ - ЕКО-СТРИМ Комуникацијата и човечките контакти секогаш биле неразделен дел од секојдневниот живот. Зборување, слушање едни со други, пеење и учење од искуството на другите луѓе се секојдневни активности. Тие ја стимулираат толеранцијата и создаваат културни разлики. Воспитувањето на децата да бидат толерантни кон специфичностите на врниците и разбирањето на културолошките разлики е главна точка во нивното воспитување. Овој проект предвидува активности и вежби во детските градинки кои развиваат личен став и разбирање на пристапот и гледиштето на другите. Екологијата е вообичаена тема што треба да ја учат сите - почнувајќи од децата. Тие можат лесно да комуницираат преку стриминг преку интернет врска, со што ќе си разменуваат начини на учење и правење работи. Што најдобро прават најмалите? Како учат за светот околу нив? Еден начин е со пеење. Еве ја нашата прва активност што може да се пренесува преку интернет. Децата од земјите учеснички можат да подготват кратки песни за светот, за Мајката Земја, за важноста да се одржува еколошки чиста околина и потоа да ги споделат едни со други. Преку движењата и кореографијата тие може успешно да ја пренесат својата порака. Покрај тоа, децата можат да поканат колеги на „виртуелната маса“ каде што можат да го споделат менито за ручек. Децата би зборувале за тоа што јадат и од каде доаѓа? Дали е од локален земјоделец или напротив - потекнува од друга земја? Подготовката на кратка презентација за вообичаената исхрана и пијалоци во градинката е доволна за да ја разбереме меѓусебната љубопитност. Покрај тоа што споделуваат песни и храна, децата ќе го користат социјалниот канал за споделување игри. Едноставни игри за рециклирање и управување со отпад може брзо да се демонстрира преку интернет.
Изведувач на активноста	1. Детски градинки од повеќе различни европски земји; 2. Експерти за рециклирање и управување со отпад; 3. Јавно претпријатие за управување со отпад; 4. Експерти за локална политика: претставници на локални /

	регионални власти, невладини организации, образовни власти, истражувачки институции; 5. Експерти за комуникација и дисеминација: овие можат да бидат претставници на локалните / регионалните власти, невладини организации со слични интереси или други експерти за комуникација; 6. Интернет и компјутерски техничари.
Очекувани резултати	Подобрување на: - Стекнување на знаења за прашања поврзани со заштита на животната средина; - Знаење како да се произведе енергија од ОИЕ; - Вештини и компетенции на наставниците на современи теми како што се проекти за чиста животна средина, одржливо производство на енергија и проблеми со климатските промени; - Промена на однесувањето кај најмладите граѓани на нашата заедница (деца од градинки) кон порационално користење на оскудните фосилни ресурси. - Локални подзаконски акти со цел да се интегрираат тематиките за ОИЕ во локалните наставни програми на градинките;
Време на реализација	2021-2024
Човечки ресурси	- Воспитно-образовен кадар од градинки; - Експерти за управување со рециклирање, локални јавни компании, ИТ експерти; - Експерти за политика од различни клучни групи на чинители, како што се: јавни власти, невладини организации и образовниот сектор; - Експерти за комуникација и дисеминација.
Буџет:	5,000 – 40,000 ЕВРА
Финансиски ресурси:	Буџет на општините, и / или Европски програми од програмскиот период што следува 2021-2027.

Активност 3:

Опис на активноста	Проект за претприемништво во градинките Националната образовна рамковна програма за предучилишно и општо образование во основните и средните училишта како една од основните цели го има усогласувањето со потребите и развојните цели на хрватското општество и развојните потреби на поединецот. Иницијативата и претприемништвото се дел од надлежностите што, меѓу другите, треба да ги развиваме кај децата. Ова вклучува креативност, иновации, тимска работа, ненасилно решавање на конфликти, планирање на проекти за постигнување на цели и вештини потребни за спроведување активности на социјалниот пазар. Цели на проектот се: • сензибилизација на предучилишните установи за потребата од едукација и образование за претприемништво уште од рана возраст • создавање претприемничка атмосфера преку игра и разновидни активности соодветни за деца

	• соработка со локалната заедница • усвојување на позитивни и правилни ставови за претприемништво • развој на компетенции потребни за претприемништво • развој на правила и договори • препознавање на парите и системот на штедење Потенцијални теми за лекции и вежби: • Што е претприемач? - Проверете што знаат децата, какви се нивните одговори, што мислат за претприемачот • Објаснете им на децата што е претприемништво и како тие можат да станат претприемачи • Можеме ли да бидеме претприемачи и како? • Запознавање со системот на пари, дистрибуција и заштеда • Договор за производи што можеме да создадеме за да бидеме претприемачи • Набавка на суровини и опрема • Дизајн на производ • Рекламни материјали и активности • Соработка со локалната заедница • Продажба на производи • Распоредување на приходите, намалување на трошоците, дефинирање на профитот, распределување на плати и инвестиции во нов производ Активности што можат да се спроведат: • Обука на наставници за претприемништво за деца од предучилишна возраст • Обука на деца за претприемништво • Играње улоги • Посета на локалните претприемачи • Воспоставување на мал бизнис (избор на име, создавање на симболичен документ за фирмата, основање акционерски капитал) • Производство на еко-кеси – цртежи од деца • Цртање вратоврска • Цртање на шами • Креирање на приврзоци од детски цртежи - 3Д принтер • Накит со епоксидна смола • Печење и пакување суви колачиња • Организирање на мал саем за претприемништво за деца со продажба на производи, распоред на работни места и улоги во организирање на саемот • Церемонијална сесија со извештај за резултатите и распределбата на добивката • Креирање на посебен дел на веб-страницата на градинките каде ќе бидат прикажани сите производи
Изведувач на активност	1. Градинки од повеќе различни европски земји 2. Експерти за локална политика: претставници на локални / регионални власти, невладини организации, образовни органи, локални претприемачи; 3. Експерти за комуникација и дисеминација: овие можат да бидат претставници на локалните / регионалните власти, невладини организации со слични интереси или други експерти за комуникација, занаетчиско здружение за организирање на пласман на производи; 4. ИТ експерти
Очекувани	1. Подобрени компетенции на децата: креативност;

резултати	организациски вештини; социјални односи; преземање на одговорност; можност за учење и вежбање за претприемништво; создавање нови вредности од нови материјали и производи; одговорност за пари и нови вредности; запознавање со системот на пари, банкарство и организирање на одреден бизнис; конзистентност на учење за да се заврши одредена работа; прифаќање на загуба на нешто 2. Воспоставен мал бизнис/занает за деца 3. Организирани саеми за продажба на производи 4. Најмалку 4 обучени наставници за учење претприемништво во градинките 5. Внатрешна дисеминација меѓу персоналот на другите градинки за предностите од спроведувањето на СТЕМ во градинките 6. Надворешна дисеминација за другите градинки на локално, регионално и државно ниво. 7. Креирање посебен дел на веб-страницата на градинките каде ќе бидат прикажани сите производи.
Период на реализација	2021-2025
Човечки ресурси	- Воспитно-образовен кадар во градинките - Експерти за дисеминација - Локални претприемачи
Буџет:	5.000,00 – 7.000,00 Евра
Финансиски ресурси:	Буџет на општините,и / или Европски програми од програмскиот период што следува 2021-2027.

Активност 4

Опис на активноста	СТЕМ училница во детските градинки Оваа проектна идеја е да се развие сопствен едукативен пристап во спроведувањето на СТЕМ областите (наука, технологија, инженеринг и математика) прилагодени за возраста на учениците во градинките. Предвидените активности со СТЕМ проектот ќе им овозможат на малите деца да истражуваат, да учат во активна атмосфера, преку едукативен пристап што го прави детето активен учесник во сопственото учење. Експерти од невладини организации ќе подготват список на потребна опрема за поддршка и ќе ги обучуваат наставниците од градинките за практично користење во нивните секојдневни активности со децата. Наставникот во градинката, врз основа на стекнатото знаење од обуките, ќе развие сопствен образовен пристап кој ќе биде претставен во Прирачникот. Локалните власти ќе осигураат подготвените едукативни материјали (Прирачник) ќе бидат доставени до сите градинки во регионот од каде припаѓаат. Ќе се воспостави мрежно поврзување на наставници од градинки од различни земји преку користење на социјални мрежи.
Изведувач на активноста	1. Градинки од повеќе различни европски земји 2. Експерти за локална политика: претставници на локални / регионални власти, невладини организации, образовни власти, истражувачки институции; 3. Експерти за комуникација и дисеминација: овие можат да

	бидат претставници на локалните / регионалните власти, невладини организации со слични интереси или други експерти за комуникација; 4. ИТ експерти.
Очекувани резултати:	- Креирана посебна СТЕМ училница во просториите на градинката, наменета за реализација на учење базирано на СТЕМ ориентација - Обезбедена соодветна опрема за СТЕМ експерименти за деца - Најмалку 4 обучени наставници од градинките од секоја држава учесник во проектот - Внатрешна дисеминација меѓу другите вработени во градинката за предностите од примената на СТЕМ во градинките - Надворешна дисеминација за други градинки на локално, регионално и државно ниво.
Период на реализација	2021-2025
Човечки ресурси	- Наставници во градинките - Експерти за експериментите со СТЕМ погодни за предучилишна возраст - Експерти за активности за дисеминација
Буџет:	7000-8000 евра по градинка за креирање на СТЕМ училница – вклучувајќи мебел, ИТ и друга опрема неопходна за спроведување на СТЕМ експерименти.
Финансиски ресурси:	Проектните активности можат да се реализираат од многу различни ресурси, но идејата е идеална за развивање на проектна апликација за Еразмус + програмата

7. Финансирање на активностите

Активностите опишани во оваа стратегија ќе бидат финансирани од буџетите на општините или со средства обезбедени со различни проекти и програми.